

WETEN WAT WERKT

Een routekaart voor interventies bij schoolweigering,
vanuit de visie van betrokkenen

David Heyne, Universiteit Leiden

Marije Brouwer-Borghuis, SWV 23-01 VO/VSO & Universiteit Leiden

Maart 9 2022

1

WETEN WAT WERKT

Een routekaart voor interventies bij schoolweigering,
vanuit de visie van betrokkenen

2

Volledig rapport in het Engels

Knowing What Works

A Roadmap for School Refusal Interventions
Based on the Views of Stakeholders

NRO

Final Report
November 30, 2021

<https://www.insa.network/research/completed-projects>

Kort rapport in het Nederlands

<https://www.vkjp.nl/het-tijdschrift>

3

Leden van het Kennisnetwerk Schoolaanwezigheid

Onderzoeksconsortium bestaande uit 4 partijen

Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek

76 professionals en hun organisaties

39 jongeren, 86 ouders

RA's

4

Leden van het Kennisnetwerk Schoolaanwezigheid

Onderzoeksconsortium bestaande uit 4 partijen

Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek

76 professionals en hun organisaties

39 jongeren, 86 ouders

RA's

5

Leden van het Kennisnetwerk Schoolaanwezigheid

Onderzoeksconsortium bestaande uit 4 partijen

Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek

76 professionals en hun organisaties

39 jongeren, 86 ouders

RA's

6

SCHOOLWEIGERING

Op basis van emotionele stress, met tegenzin naar school gaan of weigeren te gaan

- De jongere houdt het afwezig zijn op school niet verborgen voor de ouders
- De ouders geven aan dat zij willen dat hun kind naar school gaat
- De school wil de jongere graag ontvangen

Waarom maken we onderscheid?

(Heyne e.a., 2019, *Cognitive & Behavioral Practice*)

7

EBSNA / SCHOOLWEIGERING

EBSNA: 'Emotionally-Based School Non-Attendance'

- SW verwijst naar het verschijnsel van een jongere die moeite heeft
- Daarmee wordt de oorzaak niet bij de jongere gelegd
- Professionals dienen samen te werken met jongeren, gezinnen, scholen en hulpverlening om het brede scala aan invloeden aan te pakken

(Heyne & Brouwer-Borghuis, 2022, *Kinder- & Jeugdpsychotherapie*)

8

EBSNA / SCHOOLWEIGERING

Enkele Gevolgen

- 3 maanden tot 1 jaar afwezig geweest (Heyne e.a., 2021)
- Afwezigheid ...
  - ... gaat samen met slechtere schoolprestaties (Klein e.a., 2021)
  - ... is een voorspeller van schooluitval (Schoeneberger, 2012)
  - ... kan de sociaal-emotionele ontwikkeling belemmeren (Gottfried, 2014)
- Ouders voelen zich gefrustreerd en hulpeloos (Dannow e.a., 2020)
- Emotioneel zwaar voor professionals, vergt veel middelen (Finning e.a., 2018)

9

WAT WE AL WISTEN

Kwantitatief

- **narratieve synthese:** psychosociale interventies 'zinnig', 'mogelijk werkzaam', 'veelbelovend' (King e.a., 2005; Pina e.a., 2009; Silverman e.a., 2008)
- **meta-analyse:** robuust positief en significant effect op schoolaanwezigheid (Maynard e.a., 2018)
- **narratieve synthese:** een grote groep jongeren, geen baat bij de huidige interventies (Heyne, 2019)
- **narratieve synthese:** non-respons bij 1/3 - 2/3 adolescenten; CGT en andere interventies (Heyne, 2021)

10

WAT WE AL WISTEN

Kwalitatief

2008 - 4 jongeren, kleine school (Wilkins, 2008)

2018 - 20 jongeren en 21 ouders, psychiatrische zorg (Sibeoni e.a., 2018)

2019 - 2 jongeren, alle soorten ondersteuning (Mortimer, 2019)

2019 - 14 professionals, werkzaam in AEP, CAMHS (Kljakovic & Kelly, 2019)

2021 - 17 onderwijsprofessionals, werkzaam in middelbare scholen (Devenney & O'Toole, 2021)

2021 - 6 jongeren en 9 ouders, meergezinstherapie (Roué e.a., 2021)

2022 - 2 ouders en 6 professionals, maar interventie voor Laag 2 schoolweigering (Corcoran e.a., 2022)

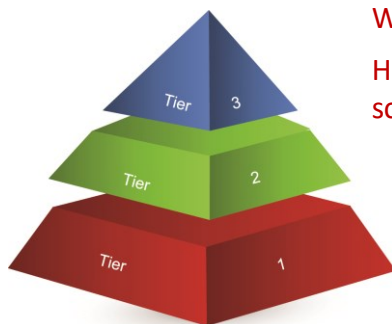
Kleinere steekproeven, één of twee groepen belanghebbenden, meestal één interventie

11

HOOFDONDERZOEKSVRAGEN

Met een focus op Tier 3 schoolweigering:

Waarom werken interventies bij schoolweigering?

Hoe werken organisaties samen aan interventies bij schoolweigering?

12

PARTICIPANTEN

21 Interventies

9 Provincies

76 Professionals (75% onderwijs, 21% hulpverlening)

39 Jongeren (13 interventies, 12-20 jaar)

86 Ouders (15 interventies, 65 jongeren, 55 moeders, 31 vaders)

13

KWANTITATIEVE DATA

Instrumenten

Eerste Blik Vragenlijst – professionals

Weten Wat Werkt vragenlijst – jongeren + ouders

Resultaten

Angst/spanning: meest voorkomend probleem

≈ Helft van de jongeren: autisme spectrum stoornis, gepest worden

>70% van de jongeren en ouders: vermindering van angst en verbetering van stemming

≈ 60% van de jongeren en ouders: minder lichamelijke klachten

>70% van de jongeren en ouders: vaker en makkelijker naar school

14

KWALITATIEVE DATA

Instrumenten

Groepinterviews – 2.5 uur

doel van de interventie, therapeutische elementen, samenwerking, werkzame elementen

Data analyse

Transcripten – 50 uren, 1250 pagina's – atlas.ti

'Bottom-up' inductieve aanpak (in vivo coding)

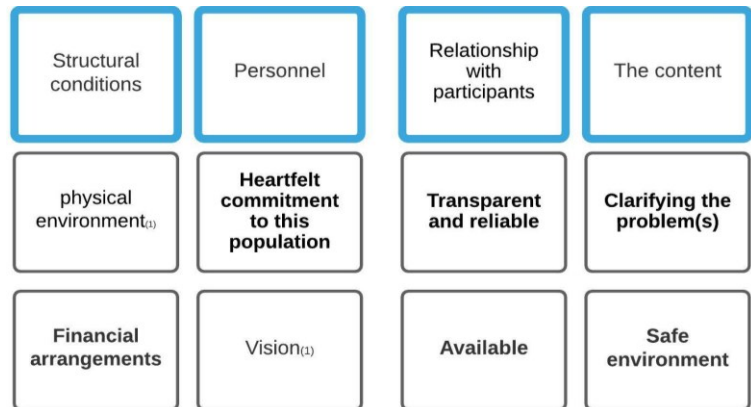
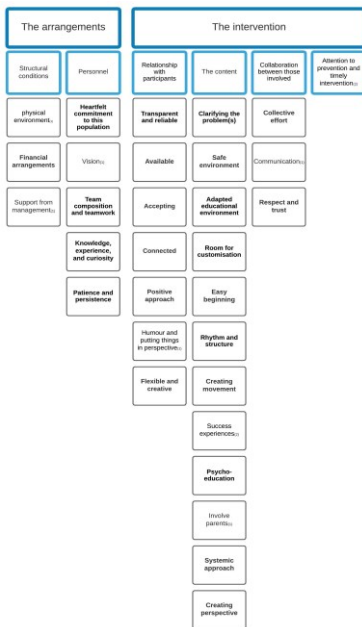
Thematische analyse (Braun & Clarke, 2006)

Netwerken

15

NETWERKEN

16

DE ROADMAP

14 wegwijzers als essentiële voorwaarden voor een effectieve interventie bij schoolweigering

Op basis van

Resultaten + literatuurstudie "Weten Wat Werkt"

Panelmeeting

Ervaringen consortium

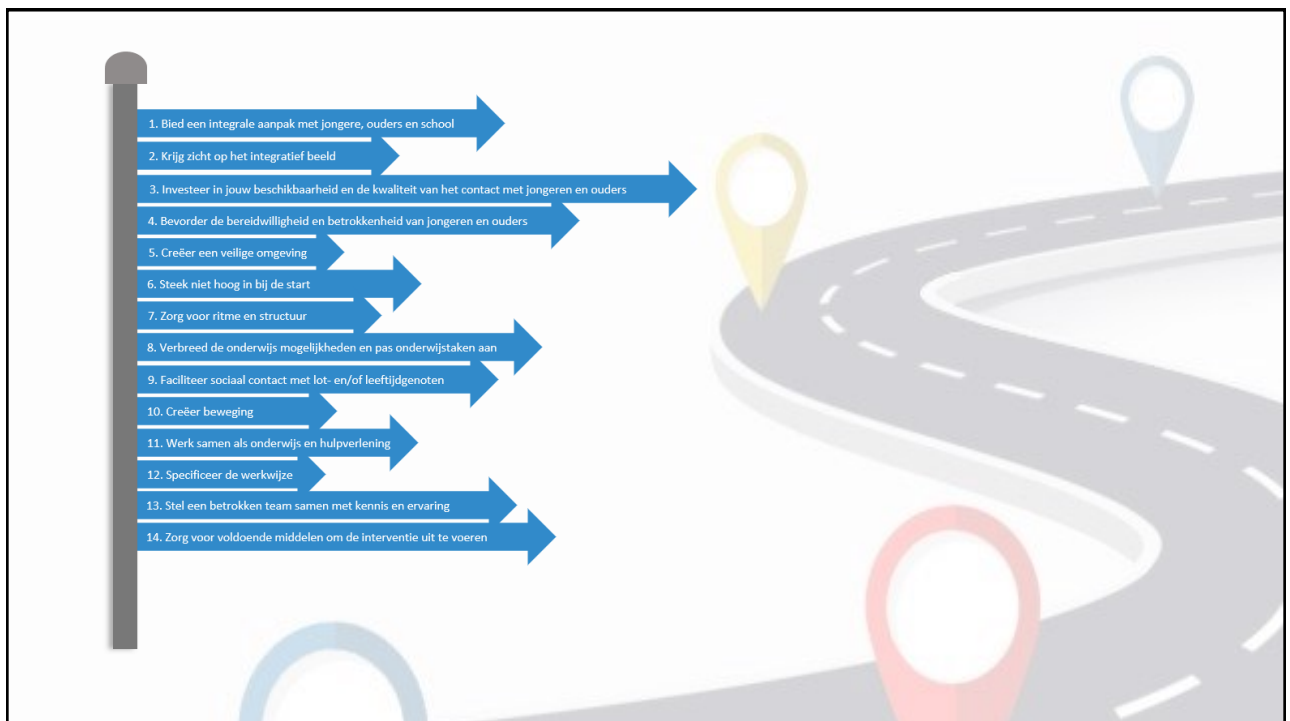
Procedure

10 bouwstenen onafhankelijk nomineren

Consensusvergadering

17

18

Over de onderbouwing**Knowing What Works**

A Roadmap for School Refusal Interventions
Based on the Views of Stakeholders

NRO

Final Report
November 30, 2021

<https://www.insa.network/research/completed-projects>

Over de implementatie

Hierna ...

19

WEGWIJZER 1**Bied een integrale aanpak met jongere, ouders en school**

- Werk met jongeren en ouders individueel + samen (bvb. probleemoplossende vaardigheden)
- Regel extra ondersteuning als nodig voor ouders
- Zorg voor intensieve ondersteuning van schoolpersoneel
- Besteed aandacht aan de werkrelatie tussen schoolpersoneel en de jongere/ouders
- Specificeer de frequentie en aard van de tijd met jongeren, ouders, en schoolpersoneel

20

WEGWIJZER 2

Krijg zicht op het integratief beeld

- Verduidelijken: welke factoren zijn geassocieerd met afwezigheid en SW
- Denk aan: moeilijkheden voor de jongere, het gezin en het schoolpersoneel
- Zo worden interventies beter afgestemd op de behoeften van de jongere, het gezin en de school
- Welke invloed heeft bijvoorbeeld ASS of depressie op de interventie
- Krijg zicht hierop voor - en tijdens - de interventie

21

WEGWIJZER 3

Investeer in jouw beschikbaarheid en de kwaliteit van het contact met jongeren en ouders

- Belangstelling voor de persoon als geheel, positieve aandacht
- Zorgzaamheid en emotionele steun, empathie, acceptatie
- Betrouwbaarheid, geduld en volharding
- Het betrekken van jongeren en ouders bij besluitvorming
- Dit bevordert een gevoel van veiligheid en steun, verbinding, hoop en motivatie

22

WEGWIJZER 4

Bevorder de bereidwilligheid en betrokkenheid van jongeren en ouders

- De initiële bereidheid om deel te nemen en actieve betrokkenheid gedurende de interventie
- Professionals gaan na (Wegwijzer 2) of deelnemers betrokken zijn en bereid zijn tot verandering
- Betrokkenheid stimuleren gedurende hele proces
- Extra inzet bij frustratie en wanhoop door bvb. negatieve ervaringen of ernstige schoolweigering
- Ook inzetten op motivatie externe professionals, zoals leerkrachten

23

WEGWIJZER 5

Creëer een veilige omgeving

- Omgeving waarin jongeren en ouders zich veilig voelen
- Aandacht voor fysieke omgeving en benadering van jongeren en ouders
- Alternatieve onderwijsomgeving en ondersteuning bij terugkeer regulier onderwijs

24

WEGWIJZER 6

Steek niet hoog in bij de start

- Verlaag de verwachtingen voor een snelle terugkeer naar school
- Begin met het opbouwen van relaties, begrijpen van factoren
- Help jongeren en ouders vaardigheden te ontwikkelen
- Relatie met Wegwijzer 4 (bereidwilligheid), 5 (veiligheid) en 10 (beweging)

25

WEGWIJZER 7

Zorg voor ritme en structuur

- Routines vaak verstoord bij ernstige schoolweigering
- Plus, deelnemers (met angst, depressie, autisme) hebben baat bij vaste routines en voorspelbaarheid
- Algemene structuur (bvb. fases in de interventie)
- Plus, dagelijkse gang van zaken (bvb. ochtend routine)
- Proces van opbouwen van schoolaanwezigheid

26

Making Waves to Advance School Attendance

2022 INSA Conference – Egmond Aan Zee – Oktober 5, 6, 7

www.insa.network

27

Making Waves to Advance School Attendance

<https://conference.insa.network>

Learn from international keynote speakers

Interact with colleagues from around the world

Contribute to plans in 6 areas: policy, practice, education, research, tools, networking

Choose from dozens of presentations, round table discussions, workshops, and invited speakers

Hear from Professor Christopher Kearney and others who'll lead us in 'Setting the Scene'

Make your waves, bring your big ideas and the small ones too

28

WEGWIJZER 8

Verbreed de onderwijs mogelijkheden en pas onderwijstaken aan

- Maatwerk bieden aan jongeren
- Zorgen dat jongeren kunnen blijven leren
- Afstemming met school van herkomst en toekomstige school
- Samenwerking tussen alle betrokkenen

29

WEGWIJZER 9

Faciliteer sociaal contact met lot- en/of leeftijdgenoten

- Meer dan jongeren simpelweg de gelegenheid bieden om met andere jongeren om te gaan ...
  - aandacht voor motivatie, depressie, sociale angst, pesten, sociale vaardigheden
  - ondersteuning voor, tijdens en na het aangaan van sociale contacten
  - contact met lotgenoten lijkt een meerwaarde te hebben; maak gebruik van de groepsdynamiek
- Geleidelijke opbouw van sociale contacten

30

WEGWIJZER 10

Creëer beweging

- Doorbreken van een patroon van vermijding (angst) of inactiviteit (depressie)
- Beweging: graduele blootstelling / re-integratie / activatie
  - Bvb. meer tijd op school; leuke lessen en vervolgens minder leuke lessen; eisen ivm leertaken
  - Bvb. het creëren van een toekomstperspectief
- Oefentaken bieden de mogelijkheid om kennis en vaardigheden toe te passen
- Steun van ouders (bvb. een gezond ochtend- en avondritueel) en schoolpersoneel

31

WEGWIJZER 11

Werk samen als onderwijs en hulpverlening

- Tegemoet komen aan de verschillende behoeften van jongeren en ouders
- Incidentele en permanente samenwerking
- Werkrelatie tussen professionals
- Afspraken tussen sectoren of organisaties
- Zorg voor een goed huwelijk tussen onderwijs en hulpverlening

32

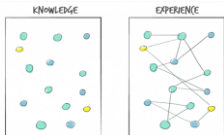
WEGWIJZER 12

Specificeer de werkwijze

- Vastleggen
  - het gewenste eindresultaat, de specifieke doelen, welke methoden zijn toegepast
  - veronderstelde verbanden tussen methoden, doelen en het gewenste eindresultaat
  - waarom, wanneer en hoe maatwerk wordt toegepast
- Voordelen
  - geeft richting bij het personaliseren van een interventie
  - ondersteunt opleiding en overdraagbaarheid

33

WEGWIJZER 13

Stel een betrokken team samen met kennis en ervaring

- Omdat veel factoren van invloed zijn; ernstige/chronische SW is vaak moeilijk aan te pakken
- Eigenschappen die passen bij de wegwijzers
  - zicht kunnen krijgen op het integratief beeld (Wegwijzer 2)
  - goed contact kunnen opbouwen met jongeren en ouders (Wegwijzer 3)
  - jongeren en ouders zich veilig kunnen laten voelen (Wegwijzer 5)
  - sociale contacten tussen jongeren kunnen bevorderen (Wegwijzer 9)
  - een terugkeer naar school kunnen faciliteren (Wegwijzer 10)
- Teamwork: interventie vraagt om diepgaand inzicht, multidisciplinair werken, en morele steun

34

WEGWIJZER 14

Zorg voor voldoende middelen om de interventie uit te voeren

- Materiele voorzieningen, personeel en tijd
- Materieel: klaslokaal, kantine, geringe afstand tussen onderwijs en hulpverlening
- Personeel: gespecialiseerd personeel, voldoende personeel en professionele ontwikkeling
- Tijd voor ontwikkelen, documenteren, uitvoeren, evalueren en delen van de interventie

35

IMPLICATIES

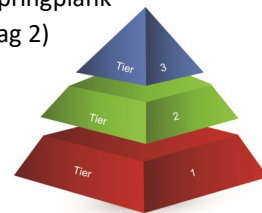

Onderzoek

- Welk effect heeft zo'n routekaart op de uitkomsten voor jongeren en families?
- Er wordt veel gepubliceerd; we moeten het samenbrengen om het bruikbaar te maken

Praktijk

- Tips uit het veld: gebruik als checklist, gespreksdocument en springplank
- Het belang van preventie (laag 1) en vroegtijdig interventie (laag 2)

36

WETEN WAT WERKT

Een routekaart voor interventies bij schoolweigering,
vanuit de visie van betrokkenen

David Heyne: heyne@fsw.leidenuniv.nl

Marije Brouwer-Borghuis: m.brouwer@swv2301.nl

37

LITERATUUR - 1

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Corcoran, S., Bond, C., & Knox, L. (2022). Emotionally based school non-attendance: Two successful returns to school following lockdown. *Educational Psychology in Practice*, doi:10.1080/02667363.2022.2033958.
- Dannow, M.C., Esbjørn, B.H., & Risom, S.W. (2020). The perceptions of anxiety-related school absenteeism in youth: A qualitative study involving youth, mother, and father. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 64, 22-36.
- Devenney, R., & O'Toole, C. (2021). 'What kind of education system are we offering': The view of education professionals on school refusal. *International Journal of Educational Psychology*, 10, 27-47.
- Finning, K., Harvey, K., Moore, D., Ford, T., Davis, B., & Waite, P. (2018). Secondary school educational practitioners' experiences of school attendance problems and interventions to address them: A qualitative study. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 23, 213-225.
- Gottfried, M.A. (2014). Chronic absenteeism and its effects on students' academic and socioemotional outcomes. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 19, 53-75.
- Heyne, D. (2019). Developments in classification, identification, and intervention for school refusal and other attendance problems: Introduction to the special series. *Cognitive and Behavioral Practice*, 26, 1-7.
- Heyne, D. (2021). *Practitioner review: Examining developmental factors in adolescent school refusal* [Manuscript submitted for publication]. Institute of Psychology, Leiden University.
- Heyne, D., & Brouwer-Borghuis, M. (2022). Een routekaart voor interventies bij schoolweigering, vanuit de visie van betrokkenen. *Kinder- & Jeugdpsychotherapie*.
- Heyne, D., Brouwer-Borghuis, M., Vermue, J., van Helvoirt, C., & Aerts, G.J.W. (2021). *Knowing what works: A roadmap for school refusal interventions based on the views of stakeholders* [Unpublished manuscript]. Faculty of Social and Behavioural Sciences, Leiden University.
- Heyne, D., Gren Landell, M., Melvin, G., & Gentle-Genitty, C. (2019). Differentiation between school attendance problems: Why and how? *Cognitive and Behavioral Practice*, 26, 8-34.

38

LITERATUUR - 2

- King, N.J., Heyne, D., & Ollendick, T. (2005). Cognitive-behavioral treatments for anxiety and phobic disorders in children and adolescents: A review. *Behavioral Disorders, 30*, 241-257.
- Kljakovic, M., & Kelly, A. (2019). Working with school-refusing young people in Tower Hamlets, London. *Clinical Child Psychology and Psychiatry, 24*, 921-933.
- Klein, M., Sosu, E., & Dare, S. (2021). School absenteeism and academic achievement: Does the reason for absence matter? *AERA Open, 8*, 1-14.
- Maynard, B.R., Heyne, D., Brendel, K.E., Bulanda, J.J., Thompson, A.M., & Pigott, T.D. (2018). Treatment for school refusal among children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Research on Social Work Practice, 28*, 56-67.
- Mortimer, E. (2019). *Going back to school following a period of extended school non-attendance: What do secondary-aged young people and their parents find supportive? An Appreciative Inquiry*. Doctoral dissertation, University of Bristol, England.
- Pina, A.A., Zerr, A.A., Gonzales, N.A., & Ortiz, C.D. (2009). Psychosocial interventions for school refusal behavior in children and adolescents. *Child Development Perspectives, 3*, 11-20.
- Roué, A., Harf, A., Benoit, L., Sibeoni, J., & Moro, M. R. (2021). Multifamily therapy for adolescents with school refusal: Perspectives of the adolescents and their parents. *Frontiers in Psychiatry, 12*, 624841.
- Schoeneberger, J.A. (2012). Longitudinal attendance patterns: Developing high school dropouts. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas, 85*, 7-14.
- Sibeoni, J., Orri, M., Podlipski, M.-A., Labey, M., Campredon, S., Gerardin, P., & Revah-Levy, A. (2018). The experience of psychiatric care of adolescents with anxiety-based school refusal and of their parents: A qualitative study. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 27*, 39-49.
- Silverman, W.K., Pina, A.A., & Viswesvaran, C. (2008). Evidence-based psychosocial treatments for phobic and anxiety disorders in children and adolescents. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 37*, 105-130.
- Wilkins, J. (2008). School characteristics that influence student attendance: Experiences of students in a school avoidance program. *The High School Journal, 91*, 12-24.